

könyv
könyvtár
könyvtáros

2000
december

NEMZETI TÉKA

SZERKESZTETTE NAGY ANIKÓ

Szentmihályi – emlékkötet

BIBLIOTHECA NATIONALIS HUNGARICAE

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

9. évfolyam 12. szám

2000. december

Tartalom

Könyvtárpolitika

Évszázad-búcsúztató	3
„A nemzeti könyvtár szolgáltatási rendjébe épülnek be a sorozatok”. Beszélgetés Monok Istvánnal, az OSZK főigazgatójával és Kégli Ferenc osztályvezetővel	6

Műhelykérdések

Niessen, James P.: Könyvtárközi kölcsönzés és megosztott állománygyarapítás az amerikai egyetemi könyvtárakban	14
Kiszl Péter: Céginformációs adatszolgáltatások a hazai könyvtárakban	19

Fórum

Dévény István: Egy könyvtáros tallózásai	31
---	----

Konferenciák

Németh Gabriella: Első olasz–magyar könyvtáros találkozó	35
Nagy Anikó: Szakmai rendezvény a Vocalról	38
Szász Ilona: Mű és illusztráció	40

História

Bényei Miklós: Töredékes gondolatok a magyar írásbeliség ezer évéről	45
---	----

Könyv

Küllös Imola: A Néprajzi Múzeum gyűjteményei	50
---	----

Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz	53
---	----

From the contents

Publishing policy of the National Széchényi Library. Talk with director-general István Monok and department head Ferenc Kéglí (6);
Péter Kiszl: Company information services in Hungarian libraries (19);
Miklós Bényei: Thoughts about the thousand years of Hungarian written literature (45)

Cikkeink szerzői

Bényei Miklós, a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Dévény István*, a bázeli Egyetemi Könyvtár volt munkatársa; *Kiszl Péter*, egyetemi hallgató (ELTE); *Küllös Imola*, folklorista, az ELTE oktatója; *Nagy Anikó*, az OSZK osztályvezetője; *Németh Gabriella*, az OSZK munkatársa; *Niessen, James P.*, a Texas Tech Egyetem Könyvtárának munkatársa; *Szász Ilona*, a FSZEK Prücsök Gyermekkönyvtáros Műhelyének vezetője

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

**Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
Poprády Géza, dr. Tóth Elek**

Szerkesztik:

Gyóri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Monok István**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az ETO-Print Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Balogh Mihály**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár
Előfizetési díj 1 évre 3000 forint. Egy szám ára 250 forint
HU-ISSN 1216-6804

Évszázad-búcsúztató

Idei évfolyamunk első számában (3K január) a szerkesztők azon merengtek el Áprily Lajos után szabadon, hogy „Vajon mit érzel, mikor leírod: anno 2000?”. E kis merengésben jutott hely annak pertraktálására is, hogy az ezzel a számmal induló év, a 2000. bizony még nem az évszázad (évezred) nyitó éve, hanem az utolsó a múlt századból, ezredből. Ezúttal, 2000-ben utoljára jelenve meg, ismét alkalom kínálkozik a merengésre. Az évszázad, az évezred búcsúztatására. Ez a búcsú – hangozzék bár frivolul, netán neoneofrivolul (Szerb Antal után szabadon) – éppen nem szomorkás, méghozzá több, alapos okból nem az. Mielőtt nagyobb köröket írnánk le, kezdjük egy sokkal kisebb, szűkebb körrel! Az új évszázadban, annak januárjában a 3K 10. évfolyamába lép. Persze micsoda, mit jelent tíz év egy évszázadhoz képest? Azt hisszük, csak első látásra-hallásra parány az évtized. Szabó Lőrinc egyik legszebb versében arra döbben-döbbsen rá, hogy – ha megérné a 2000. évet, 1900-ban születvén – tulajdonképpen kicsinynek kellene látnia a magyar történelmet. „Egész népemmel csak tízannyi történt”. Nos, a huszadik században csak tízannyi történt, mint a 3K-val. És – lám, ráadásul – a 3K túl is élte a huszadik századot, maga mögött hagyta, elindul a huszonegyedikbe, az új évszázadba, évezredbe. A merengések első köre tehát arról szólhatna, hogy milyen évtizedtől búcsúzik a lap. Amikor is persze nem saját történetünk felidézésére vállalkoznánk, hanem arra, amit a lap tükröz, szolgál, holt betűkbe foglal. A magyar könyvtárügy tíz évére. Persze nem szeretnénk pedantok lenni. Épp csak érintőlegesen, (neo)frivolul utalgatnánk, alludálnánk, „szövegelnénk” (illően a századvég posztmodernizmusához, minden nagy narratívát kerülő, elvető, kicikiző voltához). Nos, az akkor még első lépéseit tevő 3K-ban megjelent egy interjú a Göteborgi Városi Könyvtár igazgatójával, az akkor (akkor? azóta nem láttuk, nem nyilatkozhatunk) ifjú, csodaszép és metsző elméjű *Inger Eide-Jensennel*, aki épp a FSZEK átvilágításában vett részt. Hadd idézzünk tőle néhány passzust:

[a könyvtárosok viszonya az olvasókhöz] kedvességük, törődésük, velük való foglalkozásuk néha szinte megható. ... mindenütt ezt tapasztaltam. [kérdőző: És ez meglepi Önt? Svédországban nem így van?] Nem egészen. Nem ilyen meleg a viszony. Nem ennyire emberi... Igen jelentős az eltérés az olvasók között is. Minálunk a könyvtárlátogatókat elsősorban a szakirodalom érdekli. No nem a tudományos művekre gondolok, hanem a mindennapi életet segítő információkat tartalmazó könyvekre, kiadványokra. Technikai jellegű munkákra, autóval, műszaki berendezésekkel foglalkozó könyvekre, az üzleti életben szükséges adatokat tartalmazó publikációkra, ismeretterjesztő munkákra stb. Önöknél az emberek sokkal széplelkűbbek. Itt a könyvtárak tele vannak szép-irodalommal, regényekkel. Egyáltalán, a magyarok valahogy romantikusak, literátus hajlamúak. Sok mindenben megnyilvánul ez. [kérdőző: Szóval afféle 19. századi náció vagyunk?] Egy kicsit. Nekem ez egyébként nagyon tet-

szik... [kérdő: És még miben nyilvánul meg ez a romantika?] Különösen látványos a szervezésben. Számomra néha elképesztő, hogy mennyire nem érdekli ez a magyarokat. Ha én Svédországban bemegegyek egy könyvtárba, azonnal megtudom, milyen könyvtárról van szó, milyen szervezeti egységei vannak, miért ki a felelős, miben kihez kell fordulnom, hogyan illeszkedik a könyvtár más szervezetekbe, hálózatokba stb. Itt – nekem úgy tűnt – maguk a könyvtárosok sem nagyon tudják az ilyesmit. [kérdő: A Monarchiára is közismerten a Schlamperei volt jellemző.] No nem, nem slamposágról van szó. Csak a magyar könyvtárosokat a szervezés, a menedzsment nem igazán érdekli. Más foglalkoztatja őket...

És, engedelmeükkel, még egy idézet az interjú végéről:

Nézze, ha én nagyon gazdag lennék, boldogan megvásárolnám ezt a palotát, amelyben vagyunk [az interjú a FSZEK központi könyvtárában zajlott]. De itt könyvtári munkát végezni, az rettentő lehet.

Szóval ezt írta a 3K, ezt nyilatkozta egy vezető svéd könyvtáros, könyvtári szakember az elmúlt évtized legelején. Kell ehhez kommentár? Nem beszél a szöveg magáért? Hogy a magyar könyvtárhasználók regényeket olvasnának? Hogy nem az üzleti (stb.) életben szükséges információk iránt érdeklődnének? Hogy romantikusak, hogy literátusak lennének? Hogy a könyvtárosokat nem érdekli a menedzsment? Hogy a FSZEK központi épületében (lásd a megnyitó kapcsán készült beszámolót!) rettentő lehet könyvtári munkát végezni? Ugye tényleg nem kell kommentár? Golo Mann írja lángelméjű Deutsche Geschichtejében, hogy a nemzeti karakter bizony nem állandó. Mert milyenek voltak, milyenek látták a németeket a 19. század közepén? Ők voltak a Volk der Denker und Musiker, a gondolkozók és muzikusok, a kis egyetemi városkák és az álmodozó filozófusok, a zenészek és poéták népe. És a századfordulón? Az energiától és imperializmustól duzzadók, a világ újrafelosztására törők, nem az álmok, hanem a realitások, nem az álmodozók, hanem az allddeutsch tervek népe. És – úgy látszik – a magyar népkarakter sem állandó, ha a változás egészen más természetű is. Inger Eide-Jensen ma nyilván egészen mást mondana az őt kérdezőnek, mint mondott annak idején. Mikor is? Még egy évtizede sincs. Jobb ez így? Bizony jobb. Tán nem olyan szép, tán nem olyan poétikus, de bizony nem 19. századi. (Jut eszünkbe: azt, hogy múlt század, immáron már csak a huszadik századra érthetjük. Hamar hozzá fogunk szokni a változáshoz. Dátumoknál sem tévesztjük el már egy év óta, hogy nem 1-gyel kell kezdeni az évszámot.)

A fentiekből (is) következően nagyot léptünk hát előre, még ezen a könyvtári területen is. A 19. századból fordultunk át a 21-ikbe, ha igaz, röpké tíz év alatt. Nem olyan nehéz hát a búcsú. Vonzóbbak az új, illetve már nem is olyan új kilátások. Aki lapot szerkeszt – Esterházy halhatatlan aperçuje rá is vonatkozik – nem annyira népből–nemzetben (értsd könyvtárban–könyvtárügyben), hanem alany–állítványban (értsd szakmai terminológiában, szakmai szintagmákban) kell gondolkodnia. Megváltozott a 3K cikkeinek terminológiája, vonalvezetése is. Ma már – és a jövőben, az új évszázadban ez csak nyomatékosabbá válhat – nem kell (és már most sem szokás) minden cikkírónak elmondania, felmondania a leckét: tudásalapú társadalom, élethosszig való tanulás, világháló, internet, elektronikus könyv-

tár, falak nélküli könyvtár – a sor hosszan folytatható. Eleddig számos szerzőnk vélte úgy, hogy mielőtt igazi témájába fogna, tanúsítania kell, hogy ismeri, hogy otthon van az új terminológiában. Ma már ez a természetes, külön dokumentációra-dokumentálásra nem szorul. Bele lehet fogni a mondandóba minden leckefelmondás nélkül. Értjük egymást szavak nélkül is. Már az sem kelt enyhe lúdbőrzést cikk-íróban és cikkolvasóban, hogy tartalomipar, hogy minőségbiztosítás, hogy stratégiai terv, hogy... – ki-ki tudja, milyen vadonatúj(nak látszó) fogalmak, kategóriák sorolhatók még – hanem az, hogy ezek kicsodások. Hogy miféle, milyen úton-módon szolgáltató tartalomiparról, hogy a minőségbiztosításnak milyen technikáiról, feladatrendszeréről, hogy miféle stratégiai tervekről (stb.) van szó. És miért erről és nem egy egészen másmilyenről, hogy tárgyspecifikusról-é, avagy egy avítasabbról, hogy az épp szőnyegen forgónak milyen megoldási módozatairól, válfajairól. Jól látható ez – reméljük legalábbis – akár a 3K legújabb számain is. Monok István, Dippold Péter, Fodor Péter, Ambrus Zoltán, Vajda Erik és társaik (hadd ne soroljuk a neveket) e számunkban vagy a legutóbbiakban megjelent cikkei, nyilatkozatai, beszámolóí immáron nem az Arany János-i „kerített nagy fenekék” mentén szólnak, szóltak a szent ígérről, a kötelező terminus technicusokról vagy azok kapcsán. Konkretizálódtak a feladatok, a témák, a mondandók. Elveszett persze az aura, a holdudvar, a többszörös konnotációk szép oszcillációja. Prózaibbá, megfoghatóbbá, a gyakorlatba azonnal áttehetőbbé vált a „szöveg”. Kár érte? Egy picit talán igen. Ezért is a búcsúzás fájdalma. Amelyet azonban – úgy véljük – maga alá gyűr az újnak feszülés lendülete, energiája, dinamizmusa. És persze – talán – az a szándék is, hogy egy újabb poézist teremtsünk az immáron végleg elavult régi helyett. Vannak erre is jelek. Egy más típusú poézisre, titokzatosságra, szépségre. (Amiként Szerb Antal vallotta, csak a félig értett dolgok igazán szépek, a gyenge franciatudással olvasott Racine és Baudelaire-sorok.) Mert azért nem mindent értünk az új világból, a már itt lélegző, pihegő, lihegő 21. századból sem. Nem értjük (de meg akarjuk, meg kell értenünk), hogy milyen aporiákat jelent, milyen kontroverziákat hoz magával, milyen antinómiákat teremt az elitkultúra és hagyomány, globalitás és nemzeti kultúra, Ambrus Zoltán szép metaforájával: „Brüsszel és Zsadány feszítvolsága” – hogy csak néhányat említsünk a számtalan közül. De mindezt persze nemcsak meg kell értenünk: meg kell teremtenünk az egyensúlyt, a szintézist is. Azt a (könyvtári) világot, amelyben szinte átfoghatatlan ellentét feszül a FSZEK vagy a Kecskeméti Megyei Könyvtár valóban 21. századi univerzuma és a falusi könyvtárak isten hátamögöttisége közt, az OSZK tudományos műhelye és némely családi könyvtárak igénytelensége közt, a falak nélküli világkönyvtárak és a „hagyományos ellátórendszerben” működők közt.

„De visszanézni rá nem érek én” – mondotta a nagy költő, és mi csak félig-meddig tartottuk magunkat hozzá. Bizony visszanéztünk, búcsúztunk. De csak egy pillanat, egy pár sor erejéig. A 3K-nak ezt az évszázadban utolsó számát nem a búcsú lengi be, ha első cikke évszázad-búcsúztató is. És persze fokozottabban így lesz ez, ígérjük, túlesve a búcsú köreire, az új évszázad első – és persze következő – számaiban. Talán azt kellene mondanunk ezúttal, hogy tartsanak velünk – ez azonban túl nagy elbizakodottság lenne (Fülep Lajossal szólva, nem éppen komikum nélkül való pretenzió). Így inkább azt mondjuk: szeretnénk Önökkel tartani az új évszázadba.

(A szerkesztőség)

„A nemzeti könyvtár szolgáltatási rendjébe épülnek be a sorozatok”

Beszélgetés Monok Istvánnal, az OSZK főigazgatójával
és Kégli Ferenc osztályvezetővel

A napokban jelent meg az Országos Széchényi Könyvtár és az Osiris Kiadó közös kiadványaként a Nemzeti téka című sorozat első, nyitó kötete. A szakmailag is igen fontosnak tűnő, kulcsinileg is roppant vonzó kiadvány adta az alkalmat arra, hogy Monok Istvánnal és Kégli Ferencsel, úgy is, mint a Nemzeti téka sorozatszerkesztőivel elbeszélgessünk az OSZK kiadványpolitikájáról. Amint arra a 3K olvasói jól emlékezhetnek, Monok István szólott már kiadványozási terveiről, igaz, akkor még csak jövő időben. De köztudott az is, hogy a főigazgató több alkalommal és több fórumon nyilatkozott arról, hogy fölöttébb elégedetlen az OSZK-ról a közvéleményben, kivált az akadémiai, egyetemi közvélekedésben élő imagedzsel, képpel, ranggal. E képhez szervesen hozzátartozik, méghozzá a legelső sorok egyikében, az OSZK kiadványpolitikája. Első kérdésünk-kérésünk az volt tehát a főigazgató úrhoz, hogy vázolná azt a kiadványpolitikát, kiadványozási trendet, gyakorlatot, amelyet ő hajtott végre a nemzeti könyvtárban.

Monok István: Nagyon fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy nem azért javoltam radikális változásokat az OSZK kiadványpolitikájában, mert mindenáron változtatni kívántam, szerettem volna. Nem azért, hogy láttassék, az új főigazgató változtat. A kiadványstruktúra átalakítását igen alaposan megtárgyaltuk a könyvtár tudományos bizottságával is, vezetőségével is. Nem egyszemélyi döntésről volt tehát szó. Arra persze büszke vagyok, hogy a dolgot én kezdeményeztem, de még büszkébb arra, hogy az egyik új sorozatunk, a *Libri de libris* címét én találtam ki, és igen jóízű emberektől kaptam érte dicséretet. Az új kiadványpolitikai koncepció háttérében egyébként az a megfontolás rejtőzik, hogy egy közintézmény nem viselkedhet úgy, mint egy profi kiadó. Egészen mások a feladatai, a lehetőségei, a rendelkezésére álló eszközök is. A nemzeti könyvtárnak azért kellett és kell a jövőben is professzionális kiadókkal együttműködnie, velük társulnia, mert csak így lehetséges egyrészt színvonalas küllemű–megjelenésű kiadványokkal előállni, másrészt a terjesztés is csak így oldható meg optimálisan. A terjesztés különösen fontos ebben a vonatkozásban. Nem véletlen, hogy értékes, színvonalas kiadványok garmadáit hevernek egyetemek, akadémiai intézetek, közintézmények raktáraiban. Az állami támogatással kiadott, enyhén nyereséges vagy éppen nullszaldós könyvek terjesztéséhez semmiféle érdek nem fűződik, de nincsenek is meg hozzá az eszközök, a szakértelem, az apparátus. Egy professzionális kiadónak természetesen elemi érdeke a terjesztés. A nemzeti könyvtárnak igen nyomós érdeke az, hogy nyereséggel terjessze kiadványait, sorozatait egy profi kiadó, hisz így a nyereség

visszacsorog, investálni lehet belőle a további kiadványokba. Eddig erre nem volt példa. Az OSZK nem tudta, nem terjesztette, legalábbis nem eléggé terjesztette a kiadványait.

A nemzeti könyvtárnak persze vannak más feladatai is. Olyanok, amelyekkel nem lehet profi kiadóhoz fordulni, hisz e kiadványok egy jó része biztosan veszteséges. Mégis ki kell adnunk őket, hiszen ezt a törvény is előírja számunkra, a szakma is elvárja tőlünk. Ilyen kiadványok például a nemzeti bibliográfiák különböző sorozatai, ilyen a magyarul, illetve kivonatban angolul megjelenő könyvtártudományi szakbibliográfia. Ezeket – természetesen – a jövőben is ki fogjuk adni. A nemzeti könyvtárnak azonban most már, az új alapító okirat szerint, tudományos tevékenységet is *kell* folytatnia, tudományos kiadványokat is ki *kell* adnia. Én nagyon örülök, hogy ez szerepel az alapító okiratban, és természetesen erről is szó van, amikor a kiadványpolitikáról beszélünk. Ez a tudományos kiadványozás persze kétféle jelent: könyvtártudományi kiadványozást és egyéb tudományok kiadványainak megjelentetését. Ami az előbbit illeti: az OSZK két könyvtártudományi, könyvtári szakmai folyóirata, a *3K* és a *Könyvtári Figyelő* továbbra is számíthat arra, hogy a nemzeti könyvtár megfelelően támogatott folyóirata lesz (más-más konstrukcióban természetesen). Már a másik csoportba tartozik a *Magyar Könyvszemle*, illetve a torontói *Hungarian Studies Review*. Ezeknek a folyóiratoknak a kiadását támogatja a nemzeti könyvtár. Azért támogatja, mert egyrészt a magyar könyvtörténet dokumentumainak első számú, legfőbb őrzőhelye a nemzeti könyvtár, a legfontosabb könyvtörténeti szakfolyóirathoz tehát alapfeladatai mentén van köze. Arról nem is szólva, hogy egy ilyen komoly, nagy súlyú tudományos folyóirat csak díszére válhat a nemzeti könyvtárnak. Ezért szereztünk ötvenszázalékos tulajdonjogot a Magyar Könyvszemle esetében, és így vált a lap az MTA Irodalomtudományi Intézetének, az OSZK-nak, valamint az Argumentum Kiadónak a közös kiadású orgánumává. Közös kiadású lévén jobban finanszírozható, és a szerzők is jobban motiváltak abban, hogy a lapban publikáljanak. Ezen túl a Magyar Könyvszemle elsőrendű fóruma lehet, lesz a nemzeti könyvtárban keletkezett könyvtörténeti értekezéseknek, publikációknak. Az OSZK munkatársai így anyagilag is jobban járnak, hisz tiszteletdíjat kapnak írásaikért, másrészt tudományos karrierjük szempontjából sem közömbös az, hogy nyitva állnak előttük a Magyar Könyvszemle hasábjai, hisz a tudományos munkálkodás egyik mércéje a publikációk száma. És persze nyilvánvaló, hogy a könyvtörténeti kutatások döntő része a nemzeti könyvtárban folyik, méltó tehát, hogy a mi lapunkban csapódjanak le eredményei is.

A torontóiakkal való együttműködéshez a nemzeti könyvtár egy másik alapfeladata adta-adja a – mondjuk így – filozófiai háttérrel, nevezetesen a hungarikumfeltárás, -nyilvántartás és a rendszeres hungarikumkutatás. A *Hungarian Studies Review* mindig is a nemzeti könyvtár támogatásával jelent meg, ugyanakkor az OSZK nem érvényesítette azt a lehetőségét, hogy társkiadóként szerepeljen a lapon. 1999-ben már így szerepelt, és a továbbiakban is így lesz. Immáron tehát ez a folyóirat is részben a nemzeti könyvtár folyóirata.

De hadd szóljak még egy folyóiratról, nevezetesen az *OSZK Híradóról*. A ház, úgy tűnik, érzelmileg kötődik ehhez a laphoz, így hát továbbra is ki kívánjuk adni. Egy kritikai megjegyzést azonban tennék. Ha már az OSZK munkatársai szeretik ezt az orgánumot, akkor írjanak is bele. Írjanak a friss eseményekről, kiadványokról, kiállításokról, halásszanak ki értékes kis gyöngyszemeket a nemzeti könyvtár

múltjából stb. Ne érződjön a lapon a permanens anyaghiány. Az OSZK Híradó persze afféle házi kiadvány, esetében szó sincs tehát más kiadókkal való közös megjelentetésről.

Itt érdemes szólni az OSZK Évkönyvéről is. Ez az Évkönyv tulajdonképpen azóta létezik, amikortól a Magyar Könyvszemle megszűnt a nemzeti könyvtár orgánuma lenni. Most már megint az. A könyvtörténeti, művelődéstörténeti értekezéseket ott érdemes publikálni, a Magyar Könyvszemle révén ráadásul ezek a dolgozatok sokkal szélesebb publikumhoz jutnak el. Ami az Évkönyvben közölt szakmai, könyvtártudományi írásokat illeti, azok elhelyezésére is számos lehetőség adott, biztosított. Említettem már a 3K-t és a Könyvtári Figyelőt. Rajtuk kívül van még az új, illetve újraindított *Könyv és Nevelés*, a *Könyvtári Levelezőlap*, a frissen megjelent *Magyar Orvosi Könyvtáros*, valamint az informatikában excellelő *TMT*. A könyvtártudományi írásoknak bőségesen van tehát felvevőhelye, méltó fóruma. (És akkor még nem szóltam a beszélgetésünknek alkalmat adó Nemzeti tékáról, amelyben szintén van lehetőség – mondjuk a jelentős könyvtáros-egyénségeknek szentelt kötetekben – könyvtári szakmai tanulmányok elhelyezésére.) Mi marad tehát az OSZK Évkönyvének? A jelentés rész. Az éves jelentés már 1999-ben egészen új formában jelent meg, és még újabb típusú lesz a 2000. évi. Színesebb lesz, és főleg a statisztikákra koncentrálni majd, kiemeli a legfontosabb mozzanatokot a nemzeti könyvtár adott évi életéből-munkájából. Egy-egy év teljes krónikáját fogja hozni. Ezek a jelentések külön sorozatban jelennek meg, a következő 2001 januárjában. Úgy tűnik tehát számomra, hogy az OSZK Évkönyvére semmi szükség a továbbiakban. Annál is inkább, mivel legutóbb is hat év alatt jelent meg egyetlen kötet. Én magamban, lelkileg már leírtam az OSZK Évkönyvet. Persze ha valaki(k) vállalkoznak arra, hogy egy igen színvonalas Évkönyvet összeállítsanak, nem mondom, hogy nem keresném a lehetőséget kiadására.

És akkor most térnék rá azokra a sorozatokra, amelyeket az OSZK különböző kiadókkal együtt, együttműködve kíván megjelentetni, illetve jelentetett már meg. Immáron két kötet is megjelent a *Libri de libris* sorozatból (*Cimélia. Az OSZK középkori kincsei*; *Karsay Orsolya–Wehli Tünde–Mikó Árpád: Három kódex*). Ez a sorozat, amelynek révén a nemzeti könyvtár hosszabb távon is igyekszik arculatát alakítani, a bibliofil kiadványokhoz közelít. A megjelent köteteknek immár híre van. Nos, e sorozatnak több alsorozatát is tervezzük. Szeretném, ha a *Cimélia*-kötethez hasonlóan minden tár bemutatkozna egy-egy kötetrel, és e tárok közé sorolnám a zirci műemlékkönyvtárat is, jóllehet az már jogilag nem az OSZK-é, de azért – számos okból – a magunkénak tudhatjuk. Zircen évente több mint hatvanezer látogató fordul meg, kitűnő lehetőség nyílik tehát arra, hogy a *Libri de libris* köteteit ott is árusítsuk. De nemcsak az OSZK tárainak bemutatására gondolunk. Egy külön alsorozat lesz a kiállításkatalógusoké. Az ilyen katalógus akkor jó, akkor éri el célját, tölti be funkcióját, ha magán a kiállításon kapható. Persze nem minden kiállításhoz fogunk elkészülni a katalógussal is, kivált egy-egy ilyen kiemelt színvonalú, reprezentatív katalógussal. De arra törekszünk, hogy évente egy-egy nagy kiállítás már katalógusárusítással legyen egybekötve. Amikor pedig ez nem lesz lehetséges, azt tesszük, hogy a kiállítás tematikájához illő konferenciát szervezünk, és a konferencia anyaga együtt jelenik majd meg a katalógussal – utólag. Ilyen konferencia- és egyúttal kiállítás-katalógus kötet már kettő is nyomdában van. A sorozat kulcsné, sorozati jellege akkor is megőrződik, amikor az anyag némileg módosított formátumot

igényel, mint például a térképkiállítást bemutató, vagy a tervezett térképtári bemutatkozás. Ezekre a kötetekre egy fillért sem fordítottunk az OSZK költségvetéséből. A pénzt pályázati úton nyertük, és a kiadó is hozzá fog járulni, hisz érdeke, hogy ilyen szép, igazán reprezentatív sorozattal jelentkezhesen, és ezért áldozatokra is hajlandó. A továbbiakban pedig közösen is pályázhatunk, együtt teremthetjük elő a szükséges anyagiakat. Nagyon fontosnak tartom, hogy a 2002-es évfordulás kiállításokról is szép kötetek készüljenek ebbe a sorozatba. Az OSZK két nagy kiállítást tervez, az egyik a magyar nyelvemlékeket fogja bemutatni az akadémiai könyvtárral és az egyetemivel közösen. Lesz egy harmadik kiállítás is, a Magyar Nemzeti Múzeum és az OSZK történetét reprezentáló nagy kiállítás, ennek a katalógusát lehet, hogy nem ebben a sorozatban adjuk ki, hanem közös alkalmi kiadványként. És persze attól sem zárkóznék el, hogy legyenek inkább a piacra tekintő kiállításaink. Nagyon komolyan szóba jött egy erotikus könyvek illusztrációit bemutató kiállítás, természetesen színvonalas katalógussal, amely bibliofil értékű, könyvtörténeti becsű produktum lesz és persze magas áron eladható munka. Az ilyenféle kiállítások, kiadványok – no nem mindig feltétlenül az erotika mezején – fellendíthetik a könyvtár bevételeit, forgalmát is. Meg kell találni a megfelelő témákat, tárgyakat. És most térnék rá a Nemzeti tékára, de arról talán szóljon Kégli Ferenc.

Hogyan, miért és miképp koncipiálódott a sorozat gondolata? Mire gondoltak, amikor fejükbe vették a kiadását? Milyen háttere van, milyen bázisról indult a sorozat?

Kégli Ferenc: Az Országos Széchényi Könyvtár Tudományos Bizottsága 2000 februárjában tárgyalta meg azokat a javaslatokat, melyeket Monok István főigazgató (és egyben tudományos igazgató) terjesztett elő a nemzeti könyvtár kiadói koncepciójának átalakítására. A bizottság tagjai – egyebek mellett – egyetértettek avval, hogy az intézmény szüntesse meg a kizárólag saját kiadásában megjelenő *Az Országos Széchényi Könyvtár kiadványai*, továbbá *Az Országos Széchényi Könyvtár füzetei* című sorozatát, s helyettük, hasonló tartalmi körben, az Osiris Kiadóval együttműködve jelenítsen meg egy új sorozatot *Az OSZK tudományos kiadványai* címmel. Abban is egyetértés született, hogy a különböző témakörök alsorozatként jelenítődjenek meg. A bizottsági ülésen az a megtiszteltetés ért, hogy megbízást kaptam a sorozat szerkesztésében való részvételre.

Az Osiris Kiadó vezetője, Gyurgyák János első beszélgetésünkör azt mondta, hogy ezzel a címmel szinte lehetetlen egy sorozatot bevezetni a könyvpiacra, s ajánlotta, hogy találjunk egy tömörebb, hatásosabb, de a szándékolt tartalmat mégis kifejező sorozatcímet. Volt több, szerencsére elvetélt ötletem, míg végül kezembe került a tudományos bizottság egyik tagjának, Fülep Katalinnak egy korábbi címjavaslata, melyben a „téka” szó is előfordult. Ez a kifejezés a magyar nyelvben többféle tartalmat jelöl: tokot, füzetet, tartót, táskát, falipolcot, néprajzi vonatkozásban díszes tárolóbútort; régies értelemben pedig azt a helyet jelöli, ahol tartanak, tárolnak valamit, például gyógyszereket (apotéka) vagy könyveket (bibliotéka). A szó variálásával merült föl bennem a *Nemzeti téka*, s a Széchényi Könyvtár nyilvántartásai szerint szerencsémre ezt az összetételt eddig még sohasem alkalmazták sorozatcímként. Mind a kollégák körében, mind az Osiris Kiadónál tetszést aratott az elnevezés, s az eddigi észrevételek alapján nyugodtan állíthatom, hogy sikert aratott a sorozat „arculatának” megtervezésével a kiadó munkatársa, Kurucz Dóra is.

És mit fognak tartalmazni a sorozat kötetei? Milyen lesz a periodicitása?

K. F.: A *Nemzetitéka* most megindított sorozata olyan művelődéstörténeti, nyomda-, sajtó-, könyv- és könyvtártörténeti, illetve könyvtári-informatikai vonatkozású műveknek kíván tárolóhelye lenni, melyek nemzeti könyvtárunkhoz vagy annak gyűjtőköréhez kapcsolódnak. A monográfiák, emlékkötetek, konferencia-anyagok mellett helyet kívánunk biztosítani hungarika vonatkozású egyedi bibliográfiák, sajtórepertóriumok, katalógusok számára is, segédleteket biztosítva ezzel a magyar művelődéstörténet kutatásához. Az egyes tagokon nem tüntetünk fel megkülönböztető műfaji alcímeket, a beltartalmat azonban mégis érzékeltetni kívánjuk a borító színárnyalatával: ezért kapnak zöld alapszínt a monografikus jellegű munkák, kéket a konferencia-előadások és egyéb gyűjtemények, világosbarnás-narancssárgás színárnyalatot a bibliográfiák és repertóriumok, a katalógusok pedig bordót. A november elején elsőként megjelent kötet borítóján a világoskék-sötétkék színvariáció jelentkezik, mivel ez a Szentmihályi János emlékére rendezett konferencia-előadásait gyűjtötte egybe. Rögtön az is elmondható, hogy nincsenek mindig teljesen tiszta műfajok, például ez a konferencia-anyag is kiegészült egy bibliográfiai résszel.

A periodicitást részben majd befolyásolja a költségtényező is. Például a következő kötet előállításához rendelkezésre áll a pályázat révén kapott összeg, így a Nagy Attila által írt és szerkesztett, Olvasásfejlesztés, könyvtárhasználat – kritikus gondolkodás címet viselő következő sorozati tag – a lektorálást követően – már a kiadói előkészítés stádiumában van, és várhatóan a jövő év elején sor kerül a nyomtatására. És vannak már ígéretes bibliográfia-kéziratok is a tarsolyban, melyek besorolhatóak lesznek a sorozatba.

Vannak-e az ilyenféle sorozatoknak analógiái? Nemzetközi példák lebegtek-e a sorozatszerkesztők előtt?

M. I.: Többen, akik tájékozottabbak a nagyvilágban, mosolyogva szokták említeni, hogy én a wolfenbütteli könyvtár dolgait utánzom. Nos, van ebben valami. (Csak zárójelben említem meg, hogy még az OSZK-nyakkendőkre is van wolfenbütteli, bár persze sok más egyéb példa is.) A most vázolt kiadványstruktúra egyik példája is wolfenbütteli. Elsősorban abban a vonatkozásban, hogy a könyvtárnak így is, kiadványai révén is módja van önmaga felmutatására, arculatteremtésre. Persze a példa a konstrukcióra vonatkozik, nem az egyes alsorozatokra, konkrétumokra stb.

Nem fog-e idejekorán befulladásni, egyre ritkábbá, netán egyre kevésbé színvonalassá válni a sorozat? Mi a garancia a hosszú és dicsőséges életre?

M. I.: A *Nemzeti téka* nem lehet könyvtári szakmai, belterjes kiadvány. A könyvtár a katalógusaival, a bibliográfiáival, a feltárás mikéntjével az olvasót, a felhasználót kell hogy szolgálja. Szép dolog a szakmailag magas szintű, belterjes könyvtártudomány, még csak a tudományos voltát sem kívánám megkérdőjelezni. Azonban nem szabad elfelejteni, hogy abszurdum olyan kiadványt készíteni, amit azért nem tud a megcélzott közönség használni, mert csak a könyvtáros szakemberek által követhető logika alapján épül fel. Ezt nem lehet, és nem is fogjuk engedni.

K. F.: A *Nemzeti téka* – mint korábban említettem – két korábbi OSZK-sorozat helyébe lép, egyben kibővítve azok tartalmi körét. Az egyik az 1928-ban elindított Az Országos Széchényi Könyvtár tudományos kiadványai című sorozat, mely 1930-tól Az Országos Széchényi Könyvtár kiadványai címmel jelent meg. Ebben a folya-

matban 64 tag jelent meg 1969-ig, majd tizenöt évnyi szünet után éledt fel ismét, új számozással. A másik az 1990-től tizenhárom kötetet produkáló Az Országos Széchényi Könyvtár füzetei című sorozat. E két sorozatban eddig kiadott művek, úgy gondolom, elegendő bizonyítékul szolgálnak arra, hogy a nemzeti könyvtár munkatársai/kutatói gárdája mindenkor megfelelő háttérrel szolgáltatathat egy olyan sorozathoz is, mint amilyenek a *Nemzeti téka*t szánjuk. A szerzői kört azonban nem kívánjuk csakis az OSZK-ra korlátozni. Reméljük, hogy a meghirdetett program mások fantáziáját is megmozgatja, s a nemzeti könyvtár kapcsolatrendszerére támaszkodva mi is megtaláljuk e program megvalósításához hozzájáruló külső szerzőket. Így minden reményünk meglehet arra, hogy – a behatárolt keretek között – még hosszú ideig változatos tartalmú, színvonalas kiadványokat leszünk képesek felmutatni.

Vajon megfelel-e, megfelelhet-e a sorozat a címe által generált várakozásoknak? Nem lesz-e – óhatatlanul – belső, nemzeti könyvtári kiadvány, szakmai belterjességű kiadványsorozat?

K. F.: Az elődként említett sorozatokban megjelent munkák sem „belső” kiadványok voltak. A többnyire az intézményben őrzött nemzeti örökség tudományos feldolgozása kapcsán íródott művek a téma iránt érdeklődő hazai és nemzetközi publikum számára készültek, az pedig természetes, hogy ehhez a közönséghez a könyvtárosok is hozzátartoztak. A *Nemzeti téka* témakörének már említett meghatározása eléggé tág lehetőséget biztosít ahhoz, hogy elkerülje a kérdésben felvetett belterjeséget. Olyan kéziratokra mondjuk majd azt, hogy ez igen, ez megjelenhet (szakmai lektoráltatás után) a *Nemzeti téka* sorozatában, amelynek szövege nem csak a nemzeti könyvtár munkatársai számára és nem is kizárólag csak a könyvtárosok számára lesz értelmezhető. Elgondolásunk szerint a kiadásra elfogadott bibliográfiák vagy katalógusok sem fognak olyan formai/módszertani megoldásokat alkalmazni, amelyeket kizárólag egyetemi könyvtárosi végzettséggel lehet megfejtetni. Nekem is az a véleményem, hogy az itt megjelenő bibliográfiai tételek adattartalmának nem egy nemzeti bibliográfiai tétel teljességét kell modellezniük. Mindazonáltal én is úgy gondolom, hogy olyan kutatási segédleteket, illetve olyan, bibliográfiai formában megvalósított kutatási eredményeket szabad megjelentetnünk, amelyekben az adatok minden szempontból hitelesek, pontosak, a szerkesztési megoldások következetesek, és a tartalom több szempontból feltárt. Egy adott tematikájú kiadványban szereplő bibliográfiai tételben mindazon elemeknek szerepelniük szükséges majd, amelyek információtartalmukkal támogatják, segíthetik a kutató, a felhasználó munkáját. Azt hiszem, hogy feltételezhetünk egy olyan kutatói kört, mely némileg jártas az irodalomkutatásban, a bibliográfia, a katalógusok használatában, őket kell magunk elé képzelnünk egy-egy segédlet kiadásakor.

„Kikre számít – olvasóként, vásárlóként – a sorozat két szerkesztője? Kikhez kívánnak e kiadvánnyal, e sorozattal eljutni? Mi a program-minimum és mi a maximum?”

M. I.: Azt kell mondanom, hogy vásárlóként nemigen számíthatunk senkire. Nem hiszem, hogy akadna olyan ember – a ritka kivételeket, megszállottakat leszámítva –, aki pénzt adna bibliográfiáért, repertóriumokért, egy ilyenféle kötetért, mint a Szentmihályi-émlékkötet. Szóval a sorozat nem a vásárlók kedvéért készül. Annál inkább az olvasóért–használóért. A minimum program az, hogy

a *Nemzeti téka* kötetei beépüljenek abba a szolgáltatási rendbe, amit a nemzeti könyvtár a többi könyvtárnak nyújt. De biztos az is, hogy – persze tematikától függően – szolgálni fog egy akadémiai, felsőoktatási kört is.

K. F.: A Libri de libris társaként, az illusztrációkat és a nyomdai/kötészeti kiállítást szerényebb keretek között megvalósítva, de ugyanolyan igényes tartalommal kívánja a *Nemzeti téka* az Országos Széchényi Könyvtárt (és természetesen az Osiris Kiadót) megjeleníteni, képviselni. Talán érdekelni fogja mindazokat, akik kíváncsiak arra, hogy mit képes produkálni a nemzeti könyvtár. Talán szolgálhatjuk mindazokat, akik a sorozat programjában megnevezett témakörök valamelyikében folytatnak kutatásokat, vagy csak érdeklődnek egyik-másik téma iránt. Természetes, hogy az adott kiadvány, az adott téma is meghatározza majd a lehetséges terjesztési kört, illetve a potenciális felhasználói kört. Mindezeket érdemes lesz majd minden kötet kapcsán végiggondolnunk, és valamilyen szintű marketing-szemlélettel közelíteni a terjesztéshez. Arra gondolok, hogy amennyiben reményünk lehet a *Nemzeti téka*ban megjelent mű tágabb terítésére is a saját elosztási/eladási lehetőségeinken túl, terjesztéssel foglalkozó cégeket is bevonunk, hogy eljuthasson minden kötet az ő vásárlójához, olvasójához.

– *Van-e valami jelentése, jelentősége annak, hogy Szentmihályi Jánossal, az ő emlékkötetével nyitott a Nemzeti téka? Milyen üzenetet hordoz ma Szentmihályi János neve és oeuvre-je? Vagy csak véletlenül sorozatindító?*

K. F.: Szép koncepció-alapozó lehetne, ha most részletesen kifejthetném, hogy mennyire tudatos megfontoltsággal, milyen alapos kiválasztás után döntöttük el, hogy a Nagy Anikó által szerkesztett Szentmihályi-emlékkötettel indítson a *Nemzeti téka*. Nem tehetem, mivel nem így történt. Az 1998-ban megrendezett Szentmihályi-emlékülés előadásainak kiegészítésül ez év elejére készült el Szentmihályi János igényes biobibliográfiája, s az intézményi kiadványterv szerint Az Országos Széchényi Könyvtár füzetei sorozat következő tagja lett volna. Az éppen közbejött kiadványi struktúraváltás hozta magával azt, hogy a *Nemzeti téka* indító kötetének Szentmihályi János lett a témája, az a könyvtáros, tudós, egyetemi oktató, akit pályája a magyar könyvtár- és tájékoztatóstudomány legkiemelkedőbb, nemzetközi hírnevet szerzett alakjai közé emel. A véletlenek szerencsés egybeesése tehát a *Nemzeti téka* találkozása Szentmihályi Jánossal, de talán már erre a találkozásra is biztató „üzenatként” tekinthetünk. Hiszen Szentmihályi személyében és munkásságában – ahogy egyik méltatója jellemzi – szerencsésen volt jelen a hagyomány és történetiség, a klasszikus humán műveltség, valamint a modern, korszerű szemlélet, az informatikai problémák iránti fogékonyság. Úgy gondolom, hogy a kötetből ki-sugárzó. Szentmihályi által képviselt értékek és gondolkodásmód megfelelő kiindulópontot jelenthetnek a nemzeti könyvtár és az Osiris Kiadó *Nemzeti téka* címmel megindított közös sorozatához.

A Nemzeti téka első kötetének megjelenése kapcsán ültünk le beszélgetni, de persze sokkal több mindenről esett szó. Hadd kérdezzek meg téged, István, van-e még valami a tarsolyotokban?

M. I.: Egy harmadik sorozatot is szeretnénk társkiadásban kiadni. A Balassi Kiadóval közösen bocsátanánk ki a továbbiakban a *Bibliotheca Hungarica Antiqua*

sorozatot. Eddig az MTA Irodalomtudományi Intézetének és a Balassi Kiadónak a közös sorozata volt, most mi is beszállunk. Őszintén szólva nemigen értettem, hogy eddig miért nem került erre sor. A legtöbb facsimilének, amely a sorozatban megjelent, az OSZK-ban található az eredetije, és ha ez még nem is jelenti jog szerint azt, hogy a kiadásokon szerepelnie kell a nemzeti könyvtárnak, azért egy belső jogérzék mégis azt sugallja nekem, hogy az lenne a normális felállás. Ezentúl így lesz. A közlési jogért nem fog kérni semmit az OSZK, ezzel járul hozzá a közös munkához, valamint azzal, hogy amennyiben állományvédelmi munkánk részeként felvételt készítnék egy-egy kiadásra váró műről, netán – egy virtuális régi magyar könyvtár részeként – azt digitalizáljuk, akkor megtakarítjuk a kiadónak a munkálatok ezen részét. Így megfelelő mennyiségű példányszámhoz is jutunk a megjelent művekből. De most körvonalazódik egy másik típusú együttműködés is a Balassi Kiadóval. Pontosabban egy hármas együttműködésről lenne szó. Az MTA Művelődéstörténeti Bizottsága, az OSZK és a Balassi Kiadó együtt bocsátának közre olyan tanulmányköteteket, amelyeket a Művelődéstörténeti Bizottság egyes munkabizottságai állítanának össze. Ezek a kötetek, amelyekben természetesen az OSZK munkatársai is jelentős részt vállalnának, távlatilag egy nagy művelődéstörténeti monográfiát készítenének elő. Azt hiszem, olyan terv ez, amelyet méltóan vállalhat fel a nemzeti könyvtár. Ezek a munkák sem terhelnék persze az OSZK költségvetését. A nemzeti könyvtár a pályázati súlyát adná.

Annak idején szóltam a szegedi sorozatok folytatásáról. Ezúttal azt emelném ki, hogy *A Kárpát-medence kora újkori könyvtárai* sorozatnak két olyan kötete is megjelent, amelyek feldolgozottságukban, monografikus igényükben és igényességükben méltóak a nemzeti könyvtárhoz. Ezt a sorozatot a *Scriptum Rt.*-vel, az eddigi kötetek kiadójával közösen adnánk ki, megint csak hangsúlyoznám, hogy nem az OSZK költségvetésének a terhére.

Természetesen, az eddigieken túlmenően, a nemzeti könyvtár a jövőben sem fog lemondani arról, hogy egy-egy kiadványt támogasson vagy társkiadóként szerepeljen kiadásuknál. Ilyesmire is lesz már a közeljövőben is példa. A nemzeti könyvtár egyik munkatársa (ma már nyugdíjas) készítette el az amerikai magyar színjátszás történetének feldolgozását. Vagy a Zsidó Egyetemen közösen fogjuk kiadni az izraeli hungarikumok bibliográfiáját. Ők állították össze, mi pénzzel támogatjuk a kiadást, így az közös lesz. Azt azonban igen fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy csak akkor tartom reálisnak az ilyesféle támogatást vagy közös kiadást, ha az a nemzeti könyvtár alapfeladatai mentén szerveződik. És persze támogatjuk az OSZK munkatársainak tudományos aktivitását is, kivált ha az – és ez a szerencsés eset – az OSZK állományának feltárására irányul, az OSZK alapfeladatai körébe tartozó kutatások nyomvonalán helyezkedik el.

Végül hadd mondjam el: a célunk az, hogy kiadványaink, sorozataink által a nemzeti könyvtár képe, mint tudományos intézményé, hangsúlyosan megjelenjen mind a könyvtári világban, mind az akadémiai, egyetemi, tudományos körökben.

Köszönöm a beszélgetést!

Vajda Kornél